
MONOGRAFIE PRAWNICZE

NOWE UJĘCIE DOKUMENTU
W POLSKIM PRAWIE PRYWATNYM
ZE SZCZEGÓLNYM
UWZGLĘDNIENIEM DOKUMENTU
W POSTACI ELEKTRONICZNEJ

DARIUSZ SZOSTEK

Wydawnictwo C. H. Beck

MONOGRAFIE PRAWNICZE

DARIUSZ SZOSTEK • NOWE UJĘCIE DOKUMENTU
W POLSKIM PRAWIE PRYWATNYM ZE SZCZEGÓLNYM
UWZGLĘDNIENIEM DOKUMENTU W POSTACI ELEKTRONICZNEJ

Polecamy nasze publikacje z tego zakresu:

Andrzej Zieliński

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO. KOMENTARZ, wyd. 6

Komentarze Kodeksowe

Stanisław Włodyka (red.)

PRAWO SPÓŁEK HANDLOWYCH, t. 2, wyd. 2

System Prawa Handlowego

Michał Grabowski

USTAWA O USŁUGACH PŁATNICZYCH. KOMENTARZ

Krótkie Komentarze Becka

Andrzej Zieliński

**SPORZĄDZANIE ŚRODKÓW ZASKARŻENIA
W POSTĘPOWANIU CYWILNYM WRAZ Z WZORAMI PISM
PROCESOWYCH, wyd. 2**

Prawo Sądowe

Lidia Bagińska

**SKARGA KASACYJNA W POSTĘPOWANIU CYWILNYM.
KOMENTARZ ORAZ WZORY PISM PROCESOWYCH**

Prawo Sądowe

Legalis
System Informacji Prawnej

www.sklep.beck.pl

[Kup książkę](#)

NOWE UJĘCIE DOKUMENTU
W POLSKIM PRAWIE PRYWATNYM
ZE SZCZEGÓLNYM
UWZGLĘDNIENIEM DOKUMENTU
W POSTACI ELEKTRONICZNEJ

DARIUSZ SZOSTEK

WYDAWNICTWO C.H. BECK
WARSZAWA 2012

[Kup książkę](#)

Redaktor prowadzący: Wioleta Beczek

© **Wydawnictwo C.H. Beck 2012**

Wydawnictwo C.H. Beck Sp. z o.o.
ul. Bonifraterska 17, 00-203 Warszawa

Skład i łamanie: Wydawnictwo C.H. Beck
Druk i oprawa: Elpil, Siedlce

ISBN 978-83-255-4030-2

ISBN e-book 978-83-255-4031-9

[Kup książkę](#)

Spis treści

Wykaz skrótów	IX
Literatura	XI
Rozdział I. Pojęcie dokumentu	1
§ 1. Dokument w znaczeniu potocznym	1
§ 2. Dokument w znaczeniu prawa prywatnego. Dotychczasowe ujęcie	4
§ 3. Cechy dokumentu	7
I. Wyrażenie treści dokumentu za pomocą pisma. Postać dokumentu	7
II. Utrwalenie treści dokumentu	15
III. Podpis jako element konstytutywny dokumentu	20
§ 4. Funkcje dokumentu	23
§ 5. Dokument w znaczeniu prawa prywatnego. Propozycja nowego ujęcia	26
I. Dostęp do informacji w miejsce dokumentu	26
1. Elektroniczny dostęp do księgi wieczystej	29
II. Pojęcie dokumentu w ujęciu projektu nowego Kodeksu cywilnego oraz projektu nowelizacji Kodeksu cywilnego i innych ustaw	34
III. Definicja dokumentu	35
1. Informacja jako element dokumentu	43
a. Pojęcie informacji	43
b. Cechy informacji	48
c. Dane a informacja	49
2. Nośnik jako element dokumentu	52
a. Pojęcie nośnika	52
b. Zapis w chmurze obliczeniowej	56
c. Multiplikowanie dokumentu w postaci elektronicznej na wielu nośnikach	58
d. Problem interoperacyjności w aspekcie nośnika, na którym informacja jest zapisywana ...	61
IV. Pochodzenie dokumentu	65

V. Technika sporządzania, utrwalania dokumentu oraz jego udostępniania	67
Rozdział II. Forma pisemna oświadczenia woli w dokumencie w postaci elektronicznej	77
§ 1. Wprowadzenie	77
§ 2. Forma pisemna oświadczenia woli w postaci elektronicznej	79
I. Własnoręczny podpis na czytniku elektronicznym jako element formy pisemnej	83
II. Funkcje podpisu własnoręcznego a podpis własnoręczny składany w dokumencie elektronicznym	92
III. Oryginał podpisu i podpisywanego dokumentu	99
IV. Podpis własnoręczny w dokumencie w postaci elektronicznej jako podpis elektroniczny	105
§ 3. Podsumowanie	109
Rozdział III. Dokument w postaci elektronicznej	113
§ 1. Dokument elektroniczny czy dokument w postaci elektronicznej?	113
§ 2. Pojęcie dokumentu elektronicznego w ustawie o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne	125
§ 3. Oryginał dokumentu w postaci elektronicznej. Jego autentyczność i integralność	132
§ 4. Postać dokumentu elektronicznego	142
§ 5. Podział dokumentu w postaci elektronicznej	146
Rozdział IV. Dowód z dokumentu w postaci elektronicznej w postępowaniu cywilnym	157
§ 1. Dopuszczalność dowodu z dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym	157
§ 2. Wiarygodność dokumentu w postaci elektronicznej	161
I. Dokument urzędowy	164
II. Poświadczony za zgodność z oryginałem dokument w postaci elektronicznej	169
§ 3. Domniemania prawne mające znaczenie dla wiarygodności dokumentu elektronicznego wynikające z ustawy o podpisie elektronicznym oraz innych ustaw	177
I. Domniemania prawne dotyczące dokumentu w postaci elektronicznej opatrzonego bezpiecznym podpisem elektronicznym	179

II. Domniemania prawne dotyczące dokumentu w postaci elektronicznej znakowanego czasem	184
III. Domniemania prawne dotyczące dokumentu w postaci elektronicznej opatrzonego „zwykłym” podpisem elektronicznym	189
§ 4. Koncepcja poświadczania dokumentu w postaci elektronicznej pieczęcią elektroniczną	190
I. Koncepcja wykorzystania pieczęci elektronicznej do odpisów z nowej księgi wieczystej	198
§ 5. Postępowanie dowodowe z dokumentem elektronicznym w ujęciu projektu nowelizacji KPC	203
I. Dokument elektroniczny w elektronicznym postępowaniu upominawczym	214
II. Dokument w postaci elektronicznej w postępowaniu arbitrażowym	221
§ 6. Dokumenty w postaci elektronicznej przy rejestracji spółki z ograniczoną odpowiedzialnością poprzez system teleinformatyczny (tzw. S24)	226
Podsumowanie	237
Indeks rzeczowy	241

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

InfDziałU	ustawa z 17.2.2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz.U. Nr 64, poz. 565 ze zm.)
KC	ustawa z 23.4.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm.)
KK	ustawa z 6.6.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm.)
KPA	ustawa z 14.6.1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (tekst jedn. Dz.U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.)
KPC	ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. Nr 43, poz. 296 ze zm.)
KRSU	ustawa z 20.8.1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (tekst jedn. Dz.U. z 2007 r. Nr 168, poz. 1186 ze zm.)
KSH	ustawa z 15.9.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. Nr 94, poz. 1037 ze zm.)
KWU	ustawa z 6.7.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (tekst jedn. Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm.)
PodElektrU	ustawa z 18.9.2001 r. o podpisie elektronicznym (Dz.U. Nr 130, poz. 1450 ze zm.)
PrNot	ustawa z 14.2.1991 r. – Prawo o notariacie (tekst jedn. Dz.U. z 2008 r. Nr 189, poz. 1158 ze zm.)

2. Czasopisma

KPP	Kwartalnik Prawa Prywatnego
MoP	Monitor Prawniczy
NP	Nowe Prawo
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Cywilna
OSP	Orzecznictwo Sądów Polskich
OSPika	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
Pal.	Palestra
PB	Prawo Bankowe

PiP	Państwo i Prawo
PNUS	Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
PS	Przegląd Sądowy
PUG	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
Rej.	Rejent
RPEiS	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SP	Studia Prawnicze
ZNUJ	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

3. Inne skróty

art.	artykuł
CIKW	Centralna Informacja Ksiąg Wieczystych
cz.	część
Dz.U.	Dziennik Ustaw
KKPC	Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
nast.	następny (-a, -e)
niepubl.	niepublikowany
Nr	numer
post.	postanowienie
poz.	pozycja
red.	redakcja
SN	Sąd Najwyższy
SN(7)	Sąd Najwyższy w składzie 7 sędziów
t.	tom
tekst jedn.	tekst jednolity
uchw.	uchwała
UNCITRAL	Komisja Narodów Zjednoczonych do spraw Międzynarodowego Prawa Handlowego
ust.	ustęp
wyr.	wyrok
z.	zeszyt
ze zm.	ze zmianami
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Literatura

- D. Adamski, M. Kutylowski*, Terminologia ustawy o informatyzacji – niespójności ciąg dalszy, *Prawo Mediów Elektronicznych* 2006, Nr 4
- M. Allerhand*, Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Lwów 1932
- A. Ambroziewicz*, Podpis elektroniczny – pojęcie i funkcje w obrocie, *PS* 2001, Nr 1
- J. Arsic*, International Commercial Arbitration on the Internet: Has the Future Come Too Early?, *Journal of International Arbitration*, September 1997, no. 3, vol. 14
- Z. Banaszczyk* (red.), *Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, Warszawa 2000
- M. Barczewski, K. Grajewski, J. Warylewski* (red.), *Prawne problemy wykorzystywania nowych technologii w administracji publicznej i w wymiarze sprawiedliwości*, Warszawa 2009
- J. Barta, R. Markiewicz*, *Internet a prawo*, Kraków 1998
- A.K. Bieliński*, *Charakter podpisu w polskim prawie cywilnym materialnym i procesowym*, Warszawa 2007
- Ch. Bierehoven*, *Der Vertragsabschluß via Internet im internationalen Wirtschaftsverkehr*, Köln–Berlin–Bonn–München 2001
- J. Błachut*, *Dokument jako przedmiot ochrony prawnokarnej*, Warszawa 2011
- E. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk* (red.), *Dowody w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2010
- K. Borowicz*, *Komentarz do ustawy o podpisie elektronicznym*, Bielsko-Biała 2001
- W. Broniewicz*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1983
- W. Broniewicz*, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2005
- G. Bröhl, A. Tettenborn*, *Das neue Recht der elektronischen Signatur. Kommentierende Darstellung von Signaturgesetz und Signaturverordnung*, Köln 2001
- T. Burczyński*, *Elektroniczna wymiana informacji w administracji publicznej*, Wrocław 2011
- M. Butkiewicz*, *Internet w instytucjach publicznych. Zagadnienia prawne*, Warszawa 2006
- O. Cachard*, *Dispute Settlement. International Commercial Arbitration*, 5.9: *Electronic Arbitration*, UNCTAD, New York–Genewa 2003
- E.A. Caprioli*, *La loi type la CNUDCI sur les signatures électroniques*, CCE 2001, Nr 12
- R. Chmura*, *Internetowe akronimy i emotikony*, [w:] *T. Zasepa* (red.), *Internet – fenomen społeczeństwa informacyjnego*, Częstochowa 2001

- H. Ciapała, B. Czech, S. Dąbrowski, T. Domińczyk, H. Pietrzykowski, Z. Strus, M. Sychowicz, A. Wypiórkiewicz*, Praktyczny komentarz z orzecnictwem. Kodeks cywilny, t. I, art. 1–352, Warszawa 2005
- P. Cioch, J. Nowińska*, Postępowanie cywilne, Warszawa 2007
- R. Cisek, J. Jezioro, A. Wiebe*, Dobra i usługi informacyjne w obrocie gospodarczym, Warszawa 2005
- K. Cornelius*, Vertragabschluss durch autonomie elektronice Agenten, MuR 2002, Nr 6
- K. Czajkowska-Matosiuk*, Postępowanie cywilne, Warszawa 2011
- S. Dalka*, Dowód z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym, Pal. 1974, Nr 8–9
- J. Dąbrowa*, Znaczenie domniemań prawnych w procesie cywilnym, Wrocław–Warszawa 1961
- T. Demendecki*, [w:] *A. Jakubecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 2008
- M. Denecka*, Księgi wieczyste. Zasady materialnoprawne, Warszawa 2010
- F. Dessemontet*, Arbitration Arbitration and International Distributorship Agreements, [w:] *A. Nowicka* (red.), Prawo prywatne czasu przemian. Księga dedykowana Profesorowi Stanisławowi Sołtyśińskiemu, Poznań 2005
- H. Dolecki*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2007
- H. Dolecki, T. Wiśniewski* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 2011
- B. Draniewicz*, Uwierzytelnianie dokumentów przez pełnomocników – zmiany w procedurze cywilnej, MoP 2010, Nr 10
- E. Drozd*, Problematyka formy czynności prawnych na tle art. 77 KC, SP 1978, Nr 38
- E. Drozd*, Z problematyki zawarcia umowy w formie aktu notarialnego, Rej. 1996, z. 4–5
- Ł. Dyląg*, Dokument a dokument elektroniczny w prawie cywilnym – pojęcie oraz istota desygnatu (w kontekście projektu nowelizacji Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego), Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych 2010, Nr 3
- D. Einsele*, [w:] *F.J. Säcker* (red.), Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, München 2001, Bd. 1
- T. Ereciński* (red.), Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, Warszawa 2001
- T. Ereciński* (red.), Komentarz do Kodeksu postępowania cywilnego, t. 2, Warszawa 2002
- T. Ereciński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Część pierwsza. Postępowanie rozpoznawcze, t. I, Warszawa 2011
- T. Ereciński*, Z problematyki dowodu z dokumentów w sądowym postępowaniu cywilnym, [w:] *M. Jędrzejewska, T. Ereciński* (red.), Studia z prawa postępowania cywilnego. Księga pamiątkowa ku czci Zbigniewa Resicha, Warszawa 1985
- P. Fajgielski*, Informacja w administracji publicznej – prawne aspekty gromadzenia, udostępniania i ochrony, Wrocław 2007

- K. Flaga-Gieruszyńska*, [w:] *A. Zieliński* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2010
- K. Flaga-Gieruszyńska*, Postępowanie cywilne, pytania, kazusy, tablice, Warszawa 2010
- J. Geis*, Elektronische Unterschrift – Aspekte der Beweisqualität, [w:] *T. Hoeren, U. Sieber* (red.), Handbuch Multimedia Recht, München 1999
- P. Gilowski*, Data pewna a forma oświadczenia woli z datą pewną, *Rej.* 2001, z. 3
- J. Gołaczyński* (red.), Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz, Warszawa 2010
- J. Gołaczyński* (red.), Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państw, Warszawa 2009
- J. Gołaczyński* (red.), Prawne i ekonomiczne aspekty komunikacji elektronicznej, Warszawa 2003
- J. Gołaczyński* (red.), Prawo umów elektronicznych, Warszawa 2006
- J. Gołaczyński*, Propozycje zmian formy czynności prawnych w nowym Kodeksie cywilnym, *Rej.* 2008, z. 2
- J. Gołaczyński* (red.), Umowy elektroniczne w obrocie gospodarczym, Warszawa 2005
- J. Gołaczyński* (red.), Ustawa o świadczeniu usług drogą elektroniczną, Warszawa 2009
- J. Gołaczyński, S. Kotecka*, Kolejny etap informatyzacji postępowania cywilnego. Uwagi na tle projektu zmian ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, cz. 1, *Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych* 2010, Nr 2
- J. Gołaczyński, S. Kotecka, A. Zalesińska*, Protokół w postaci zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia jawnego w sprawach cywilnych, *MoP* 2010, Nr 19
- J. Gołaczyński, D. Szostek*, Czy pieczęć elektroniczna ma szansę usprawnić e-administrację?, *MoP* 2009, Nr 5
- K. Górską*, Ewolucja uregulowania czynności prawnych w prawie polskim, *Rej.* 2008, z. 2
- K. Górską*, O formie z poświadczoną datą w nowym Kodeksie cywilnym – uwagi w kontekście obowiązującej regulacji prawnej, *Rej.* 2010, z. 3
- K. Górską*, Zachowanie zwykłej formy pisemnej czynności prawnych, Warszawa 2007
- A. Haręża, E. Prondota-Prandecka*, Fluktuacje pojęcia informacji – zarys rozważań penalnych, [w:] *L. Bogunia* (red.), Nowa kodyfikacja prawa karnego, t. 19, Wrocław 2006
- W. Hefermehl*, [w:] *M. Wolf* (red.), Bürgerliches Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Bd. 1 Allgemeiner Teil, Stuttgart–Berlin–Köln–Mainz 1997
- R. Hill*, On-line arbitration On-line Arbitration: Issues and Solutions, „Arbitration International”, April 1999, <http://www.umass.edu/dispute/hill.htm>
- T. Hoeren, U. Sieber* (red.), Handbuch Multimedia Recht, München 1999
- H. Holzhauser*, Die Eigenhändige Unterschrift. Geschichte und Dogmatik des Schriftformerfordernisse im Deutsche Recht, Frankfurt am Mein 1973

- J. Jacyszyn*, Podpis elektroniczny w praktyce notarialnej, *Rej.* 2003, z. 12
- J. Jacyszyn, J. Przetocki, A. Wittlin, S. Zakrzewski*, Podpis elektroniczny. Komentarz do ustawy z 18.9.2001 r., Warszawa 2002
- J. Jacyszyn, S. Zakrzewski*, Podpis elektroniczny jako element zabezpieczenia danych w sieci (część druga), *Rej.* 2001, z. 11
- A. Jakubecki* (red.), Kodeks postępowania cywilnego, Warszawa 2008
- J. Janowski*, Elektroniczny obrót prawny, Warszawa 2008
- J. Janowski*, Informatyka prawa, Lublin 2011
- J. Janowski*, Podpis elektroniczny w obrocie prawnym, Warszawa 2007
- J. Janowski*, Technologia informacyjna dla prawników i administratywistów. Szanse i zagrożenia elektronicznego przetwarzania danych w obrocie prawnym i działaniu administracji, Warszawa 2009
- M. Jaślikowski*, [w:] *Ł. Błaszczak, K. Markiewicz, E. Rudkowska-Ząbczyk* (red.), Dowody w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2010
- A. Jędrzejewska*, Pisemna forma oświadczeń woli a automatyzacja obrotu prawnego, *PiP* 1993, z. 1
- J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Waitz*, Postępowanie cywilne, Warszawa 2007
- J. Jodłowski, Z. Resich, J. Lapierre, T. Misiuk-Jodłowska, K. Waitz*, Postępowanie cywilne, Warszawa 2009
- B. Kaczmarek*, Dokument elektroniczny dowodem w procesie cywilnym, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej, Warszawa 2010
- B. Kaczmarek*, Informatyzacja postępowania cywilnego w Niemczech, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach, Warszawa 2009
- B. Kaczmarek*, Informatyzacja postępowania cywilnego w wybranych państwach, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach, Warszawa 2009
- B. Kaczmarek*, Moc dowodowa dokumentu elektronicznego w postępowaniu cywilnym – polemika, *MoP* 2008, Nr 5
- B. Kaczmarek*, Utopia czy realna możliwość? Przeszkody na drodze do sporządzenia aktu notarialnego w formie elektronicznej, *Rej.* 2009, z. 3
- B. Kaczmarek-Templin*, E-dokument dowodem w KPC – przegląd obowiązujących przepisów, *Na wakandzie* 2011, Nr 1
- B. Kaczmarek-Templin*, O perspektywie nowego dokumentu w świetle projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego, *Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych* 2010, Nr 3
- W. Kajkowski*, [w:] *J.M. Kondek* (red.), Postępowanie cywilne. Orzecznictwo, Warszawa 2008
- M. Kamiński*, Sygnowanie pism procesowych podpisem elektronicznym w świetle orzecznictwa sądów polskich, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), Informatyzacja postępowania sądowego i administracji publicznej, Warszawa 2010
- M. Kamiński*, [w:] *J. Rzymkowski, M. Kamiński* (red.), Podpis elektroniczny, Łódź 2002

- B. Kaminski, T. Henßler, H.F. Kolaschnik, A. Papathoma-Beatge* (red.), *Rechtshandbuch E-Business. Rechtliche Rahmenbedingungen für Geschäfte im Internet*, Neuwied, Krißel 2002
- T. Karwowski*, *Badania przerobionych dokumentów*, Warszawa 1977
- J. Kaspryszyn*, *Podpis własnoręczny jako element zwykłej formy pisemnej czynności prawnych*, Warszawa 2007
- R. Kaszubski, A. Koniewicz*, *Podpis elektroniczny*, Glosa. Przegląd Prawa Gospodarczego 2001, Nr 5
- Z. Kegel*, *Pojęcie dokumentu w ustawie, nauce i praktyce prawnokarnej*, *Problemy Kryminalistyki* 1967, Nr 65
- D.L. Kidd Jr., W.H. Daughtrey Jr.*, *Adapting Contract Law to Accommodate Electronic Contracts: Overview and Suggestions*, *Rutgers Computer & Technology Law Journal* 2000, Nr 26
- G. Knapisz*, *Słownik polszczyzny XVI wieku*, Wrocław 1971
- J. Knapp*, *Postępowanie dowodowe*, Centralne Zaoczne Studium, Katowice 1965–1966
- K. Knoppek*, *Dokument w procesie cywilnym*, Poznań 1993
- K. Knoppek*, *Postępowanie cywilne w pytaniach i odpowiedziach*, Warszawa 2010
- K. Knoppek*, *Wydruk komputerowy jako dowód w procesie cywilnym*, *PiP* 1993, z. 2
- A. Koch*, *Internet Recht. Praxishandbuch mit dem neuen Medien und Teledienstsrecht Checklisten und Musterverträgen*, München–Wien 1998
- W. Kocot*, *Charakter prawny podpisu elektronicznego*, *PPH* 2002, Nr 4
- W. Kocot*, *Wpływ Internetu na prawo umów*, Warszawa 2004
- W. Kocot*, *Zawieranie umów sprzedaży według Konwencji Wiedeńskiej*, Warszawa 1998
- K. Kołakowski*, [w:] *K. Piasecki* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do artykułów 1–366, t. I*, Warszawa 2001
- X. Konarski*, *Komentarz do ustawy o świadczeniu usług drogą elektroniczną*, Warszawa 2004
- J.M. Kondek* (red.), *Postępowanie cywilne. Orzecznictwo*, Warszawa 2008
- D. Kot*, *Dyrektywa Unii Europejskiej o handlu elektronicznym i jej implikacje dla prawa cywilnego*, *KPP* 2001, z. 1
- D. Kot*, *Zawarcie umowy za pomocą środków porozumiewania się na odległość (uwagi na tle projektowanych zmian Kodeksu cywilnego)*, *ZNUJ* 2002, z. 80
- S. Kotecka*, *Dokument elektroniczny w aktach wykonawczych. Prawne aspekty nowych regulacji w obszarze dokumentu elektronicznego – cz. 2*, *Elektroniczna Administracja* 2007, Nr 3
- S. Kotecka*, *Informatyzacja postępowania cywilnego w prawie polskim*, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach*, Warszawa 2009
- S. Kotecka*, *Informatyzacja postępowania cywilnego w Austrii*, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach*, Warszawa 2009

- S. Kotecka*, Prawne aspekty nowych regulacji w zakresie dokumentu elektronicznego – cz. 1, *Elektroniczna Administracja* 2007, Nr 2
- S. Kotecka*, Realne problemy z wirtualnym dokumentem, *Prawo teleinformatyczne* 2007, Nr 1
- S. Kotecka*, Zagadnienia archiwizacji elektronicznych akt sądowych de lege lata, *Na wokandzie* 2011, Nr 1
- S. Kotecka*, Zmiany w postępowaniu cywilnym dotyczące dokumentów elektronicznych, *Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych* 2011, Nr 2
- S. Kotecka, B. Kaczmarek, Ł. Goździaszek*, Wprowadzenie, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010
- K. Kowalik-Bańczyk*, Sposoby regulacji handlu elektronicznego w prawie wspólnotowym i międzynarodowym, Warszawa 2006
- A. Koziczak*, Obraz graficzny podpisów składanych seryjnie, [w:] *T. Widło* (red.), *Wokół problematyki dokumentu. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Antoniemu Felusowi*, Katowice 2005
- S. Kruszelnicki*, *Kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, Poznań 1938
- S. Kurek-Kokocińska*, Informacja. Zagadnienia teoretyczne i uwarunkowania prawne działalności informacyjnej, Łódź 2004
- M. Kutylowski*, Podpis elektroniczny osoby prawnej w Republice Czeskiej. Koncepcja prawna, technologiczna i zastosowanie gospodarcze, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Prawo umów elektronicznych*, Warszawa 2006
- Z. Kwiatkowski*, Przeprowadzanie dowodu z dokumentu w polskim procesie karnym, [w:] *T. Widło* (red.), *Wokół problematyki dokumentu. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Antoniemu Felusowi*, Katowice 2005
- A. Lach*, Dowody elektroniczne w procesie karnym, Toruń 2004
- S. Lam* (red.), *Encyklopedyczny słownik wyrazów obcych*, Warszawa 1939
- H. Lehmann, H. Hübner*, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*, Berlin 1966
- M. Leśniak*, Powszechny dostęp do przeglądania księgi wieczystej prowadzonej w systemie informatycznym (nowej księgi wieczystej), *Kwartalnik Naukowy Prawo Mediów Elektronicznych* 2010, Nr 3
- M. Leśniak*, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Umowy elektroniczne w obrocie gospodarczym*, Warszawa 2005
- W. Łukowski*, Nagrywanie rozpraw – niebezpieczeństwo czy szansa?, *Iustitia. Kwartalnik Stowarzyszenia Sędziów Polskich* 2010, Nr 1
- W. Łukowski*, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010
- P. Machnikowski*, Przepisy dotyczące czynności prawnych w projekcie Common Frame of Reference i w Principles of the Existing EC Contract Law (cz. I), *Rej.* 2008, z. 4
- P. Machnikowski*, Przepisy dotyczące czynności prawnych w projekcie Common Frame of Reference i w Principles of the Existing EC Contract Law (cz. II), *Rej.* 2008, z. 5

- P. Machnikowski*, *Weksel własny in blanco*, Warszawa 2002
- J. Machura-Szczęsna*, *Sąd cywilny w Polsce i Hiszpanii – analiza porównawcza*, [w:] *Ł. Bojarski* (red.), *Sprawny sąd. Zbiór dobrych praktyk. Część druga*, Warszawa 2008
- M. Maciejewski*, *Prawo informacji – zagadnienia podstawowe*, [w:] *W. Góralczyk* (red.), *Prawo informacji*, Warszawa 2006
- M. Mankowska* (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2011
- E. Marszałkowska-Krześ* (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2008
- C. Martysz*, *Dokumenty elektroniczne w postępowaniu administracyjnym*, [w:] *G. Szpor* (red.), *Prawne problemy informatyzacji administracji*, Warszawa 2008
- C. Martysz*, *Ogłaszanie aktów normatywnych w formie elektronicznej*, [w:] *D. Szostek*, *E-Administracja. Prawne problemy informatyzacji administracji*, Wrocław 2009
- M. Messner*, *Trudny start elektronicznej gospodarki*, *Gazeta Prawna* z 10–11.4.2000 r., Nr 29 (332)
- W. Miszewski*, *Proces cywilny w zarysie*, cz. 1, Warszawa–Łódź 1946
- J. Misztal-Konecka*, *Pisma procesowe w postępowaniu cywilnym wnoszone na elektronicznych nośnikach*, [w:] *G. Tylec, J. Misztal-Konecka* (red.), *Elektroniczne aspekty wymiaru sprawiedliwości*, Bydgoszcz–Lublin 2009
- A. Monarcha-Matlak*, *Obowiązki administracji w komunikacji elektronicznej*, Warszawa 2008
- L. Morawski*, *Domniemania a dowody prawnicze*, Toruń 1981
- R. Morek*, *Mediacja i arbitraż. Komentarz*, Warszawa 2006
- P. Mertes, V. Zeuner*, *Digitale Signatur und Signaturgesetz*, [w:] *T. Hoeren, U. Sieber* (red.), *Handbuch Multimedia Recht*, München 1999
- L. Moskwa*, *Oświadczenie dorozumiane a swoboda formy czynności prawnej*, *RPEiS* 1983, z. 1
- P. Mostowik, W. Żukowski*, *Ustawa o języku polskim. Komentarz*, Warszawa 2001
- M. Mucha*, *Obowiązki administracji publicznej w sferze dostępu do informacji*, Wrocław 2002
- M.J. Naworski*, *Nagrywanie rozpraw w sprawach cywilnych – wybrane aspekty zagadnienia*, *MoP* 2011, Nr 2
- E. Neuman, M. Świerczyński*, *Podpis elektroniczny – prawne i techniczne objaśnienie pojęć*, *MoP* 2001, Nr 11
- J. Niemi-Kiesilainen*, *Civil Procedure in Finland, The Netherlands* 2007
- L. Ogiełto, W. Popiołek, M. Szpunar* (red.), *Rozprawy Prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005
- W.J. Olek*, *Forma pisemna z datą pewną*, cz. I, *Rej.* 2008, z. 6
- W.J. Olek*, *Forma pisemna z datą pewną*, cz. II, *Rej.* 2008, z. 7–8
- A. Oleszko*, *Podpis własnoręczny jako element formalny aktu notarialnego obejmującego czynność prawną*, cz. I, *Rej.* 2001, z. 6
- B. Pankowska-Lier, D. Pfaff*, *Arbitraż gospodarczy. Praktyka. Uznanie i wykonanie wyroków. Dokumenty*, Warszawa 2000

- M. Pazdan*, Dobra lub zła wiara osoby prawnej, [w:] *Studia z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci prof. B. Lewaszkiewicz-Petrykowskiej*, Łódź 1997
- M. Pazdan*, Język kontraktu – jego znaczenie i wyznaczenie, *Problemy Prawne Handlu Zagranicznego* 1988, t. 12
- M. Pazdan*, Niektóre konsekwencje teorii organów osoby prawnej, *PNUŚ* 1969, Nr 1
- M. Pazdan*, Prawo właściwe do oceny zapisu na sąd polubowny, *Rej.* 2003, Nr 10
- M. Pazdan*, [w:] *Z. Radwański* (red.), *Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego*, t. 2, Warszawa 2002
- M. Pazdan*, Z problematyki dobrej lub złej wiary osoby prawnej, *PNUŚ* 1971, Nr 21
- B. Pękalski*, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Elektroniczne postępowanie upominawcze. Komentarz*, Warszawa 2010
- P. Pęcherzewski, P. Skórniak*, Informatyzacja postępowania cywilnego w Wielkiej Brytanii, [w:] *J. Gołaczyński* (red.), *Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach*, Warszawa 2009
- J. Poczobut*, Organizacje promujące rozwój międzynarodowego prawa handlowego. Charakter prawny, cele, struktura, osiągnięcia. Na przykładzie UNCITRAL i MIH, [w:] *L. Ogiełto, W. Popiołek, M. Szpunar* (red.), *Rozprawy Prawnicze. Księga pamiątkowa Profesora Maksymiliana Pazdana*, Kraków 2005
- K. Piasecki*, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Warszawa 2001
- K. Piasecki*, Praktyka dowodu prima facie w procesach mankowych, *NP* 1960, Nr 1
- K. Piasecki*, *System dowodów i postępowanie dowodowe w sprawach cywilnych*, Warszawa 2010
- R. Podpiński, P. Pobis*, Podpis elektroniczny. Komentarz, Warszawa 2004
- P. Podrecki*, Podział i rodzaje umów w Internecie, [w:] *P. Podrecki* (red.), *Prawo Internetu*, Warszawa 2004
- K. Pietrzykowski* (red.), *Kodeks cywilny*, t. I, Warszawa 2002
- J. Piórkowska-Flieger*, Fałsz dokumentu w polskim prawie karnym, Kraków 2004
- J. Przetocki, J. Urbanowicz, A. Wittlin*, Czynności elektroniczne oraz kryptografia w pracy notariusza, *Rej.* 1999, z. 8
- G. Rączka*, Ochrona usługobiorcy usług elektronicznych, Toruń 2007
- Z. Radwański*, Elektroniczna forma czynności prawnej, *MoP* 2001, Nr 22
- Z. Radwański*, *Teoria umów*, Warszawa 1977
- Z. Radwański*, [w:] *S. Grzybowski* (red.), *System Prawa Cywilnego*, Wrocław 1985
- Z. Radwański*, [w:] *Z. Radwański* (red.), *Prawo cywilne – część ogólna. System Prawa Prywatnego*, t. 2, Warszawa 2002
- J. Rąjski*, Tendencje rozwoju prawa o międzynarodowym arbitrażu handlowym w państwach Europy Środkowej, [w:] *Z. Banaszczyk* (red.), *Prace z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Janusza Pietrzykowskiego*, Warszawa 2000

- A. *Redelbach*, Prawa naturalne i prawa człowieka, wymiar sprawiedliwości. Polacy wobec Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, Toruń 2000
- Z. *Resich*, System prawa procesowego cywilnego, Warszawa 1987
- A. *Roßnagel*, [w:] M. *Lehmann* (red.), Electronic Business in Europa. Internationales, europäisches und deutsches Online-Recht, München 2002
- F. *Rosengarten*, Podpis i jego znaczenie w prawie cywilnym, Pal. 1973, Nr 11
- E. *Rudkowska-Ząbczyk*, Pisemne czynności procesowe w postępowaniu cywilnym, Warszawa 2008
- E. *Rudkowska-Ząbczyk*, Pisma procesowe wnoszone w postępowaniu cywilnym na elektronicznych nośnikach informatycznych, MoP 2006, Nr 16 (do-datek – Prawo Mediów Elektronicznych Nr 5)
- E. *Rudkowska-Ząbczyk*, [w:] E. *Marszałkowska-Krześ* (red.), Postępowanie cywilne, Warszawa 2008
- S. *Rudnicki*, Współczesne problemy formy czynności prawnych w świetle judykatury niemieckiej, MoP 1997, Nr 7
- J. *Rzymowski*, M. *Kamiński*, Podpis elektroniczny. Ustawa. Komentarz. Akty wykonawcze, Łódź 2002
- F.J. *Säcker* (red.), Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, München 2001, Bd. 1
- M. *Saffjan*, [w:] K. *Pietrzykowski* (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. I, Warszawa 2002
- R. *Schmidt*, Dokument prywatny mający moc dokumentu urzędowego jako podstawa wydania nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym – cz. I, MoP 2010, Nr 8
- K. *Schmidt*, Wartość archiwalna dokumentów elektronicznych, [w:] G. *Szpor* (red.), Prawne problemy informatyzacji administracji, Warszawa 2008
- L. *Schreiber*, Digitale Signaturen im Rechtsverkehr, Arbeitspapiere des Hans Bredow Institut Nr 4, Hamburg 1999
- G. *Sibiga*, Komunikacja elektroniczna w Kodeksie postępowania administracyjnego. Komentarz, Warszawa 2011
- G. *Sibiga*, Zmiany w Kodeksie postępowania administracyjnego. Kolejna ewolucja w informatyzacji postępowania administracyjnego, Czas Informatyki 2010, Nr 1
- W. *Siedlecki*, Postępowanie cywilne w zarysie, Warszawa 1972
- W. *Siedlecki*, Z. *Świeboda*, Postępowanie cywilne. Zarys wykładu, Warszawa 2004
- D. *Sielicki*, Nowoczesne metody protokolowania czynności sądowych, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2643, Przegląd Prawa i Administracji 2004, Nr 61
- M. *Sienko*, [w:] M. *Manowska* (red.), Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, Warszawa 2011
- S. *Skubisz*, Naśladownictwo pisma a identyfikacja autora, [w:] Z. *Kegel* (red.), Problematyka dowodu z ekspertyzy dokumentów, t. I, Wrocław 2002
- J. *Sondel*, Słownik łacińsko-polski dla prawników i historyków, Kraków 1997
- S. *Stanisławska-Kloc*, Ł. *Ptak*, Wybrane skróty, oznaczenia, symbole i zwroty używane w zakresie własności intelektualnej, [w:] J. *Barta*, A. *Matlak*